

І. П. Хомин

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів імені С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, Тернопіль, Україна, xomunka@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5882-3830>

**ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ
АМОРТИЗАЦІЙНОГО РЕСУРСУ**

Анотація. Стаття присвячена проблемі створення й використання в Україні амортизаційного ресурсу. Її метою визначено критичний аналіз окремих положень чинних нормативних актів, у котрих тлумачиться сутність амортизації, та практики формування такого фінансового ресурсу простого відтворення необоротних активів. Підкреслюється, що термін “амортизація” традиційно виглядає другорядним на тлі свого антипода – зносу основних засобів та що змішування цих термінів послабило контроль цільового використання коштів, джерелом яких є звільнена від оподаткування частина доходу підприємств у вигляді амортизації. Для розв’язання окресленої проблеми пропонується позначати фінансові ресурси простого відтворення основних засобів термінологією “амортизаційні кошти” та депонувати їх у вітчизняних банках на окремих рахунках у твердій валюті, щоб уникнути нівелювання їхньої купівельної спроможності внаслідок інфляції.

Ключові слова: амортизація, знос, фінансові ресурси, просте відтворення, основні засоби.

Табл. 2. Літ. 27.

Ірина Хомун

Ph. D. (Economics), Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine, xomunka@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5882-3830>

FORMATION AND USE OF THE DEPRECIATION RESOURCE

Abstract. It is noted that the term “depreciation” is known from ancient Roman times. However, just as in antiquity it did not figure as a financial category, it still traditionally looks secondary to its antipode, depreciation of fixed assets, predetermining similarly the attitude towards the formation of this kind of financial resources of simple reproduction of fixed assets. Moreover, these terms are now considered identical, which is even fixed in the current regulatory documentation. Based on a critical analysis of scientific literature from A. Smith and K. Marx with modern inclusive, the origins of this problem are investigated, the importance of which is scientifically and practically confirmed by an analytical interpretation of statistical indicators. It is emphasized that the confusion of these antipode terms, which resulted from “direct linguistic translation into the Ukrainian language without seeking an adequate interpretation” (T. Iefymenko, S. Konoplev), weakened control over the targeted use of funds, the source of which was exempt from taxation as part of enterprises' income in the form of depreciation, and created opportunities for tax evasion from the part of the profit that is excluded from the tax base in order to create a source of financial resources for a great reproduction of the basic means. To solve this problem, it is proposed to designate the financial resources of simple reproduction of fixed assets with the terminology “depreciation money” and deposit them in domestic banks in separate accounts in hard currency so that the leveling of their purchasing power due to inflation can be avoided. Given the conventional nature

© Хомин І. П., 2019

of depreciation of fixed assets, it is justified to abandon its routine and time-consuming monthly calculations for each object, which no one pays any attention after. As with the alienation of fixed assets it is necessary to carry out their expert evaluation, which never coincides with the book value of residual value.

Keywords: depreciation, financial resources, simple reproduction, fixed assets.

JEL classification: H12, G18, G28.

И. П. Хомин

кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры финансов имени С. И. Юрия Тернопольского национального экономического университета, Тернополь, Украина

**ФОРМИРОВАНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ
АМОРТИЗАЦИОННОГО РЕСУРСА**

Аннотация. Статья посвящена проблеме создания и использования в Украине амортизационного ресурса. Ее целью определен критический анализ отдельных положений действующих нормативных актов, в которых объясняется суть амортизации, и практики формирования такого финансового ресурса простого воспроизводства основных средств. Подчеркивается, что термин “амортизация” традиционно выглядит второстепенным на фоне своего антипода – износа основных средств и что смешивание этих терминов ослабило контроль целевого использования средств, источником которых является освобожденная от налогообложения часть дохода предприятий в виде амортизации. Для решения данной проблемы предлагается обозначать финансовые ресурсы простого воспроизводства основных средств терминологемой “амортизационные средства” и депонировать их в отечественных банках на отдельных счетах в твердой валюте, чтобы избежать нивелирования их покупательной способности вследствие инфляции.

Ключевые слова: амортизация, износ, финансовые ресурсы, простое воспроизводство, основные средства.

У вітчизняній фінансовій науковій і навчальній літературі, а отже, й на практиці досі немає повної ясності щодо основоположних категорій. Великою мірою через те, що, як слушно зауважують визначні вчені-фінансисти Т. І. Єфименко й С. Л. Конопльов, у наукових працях почали широко вживати чимало неологізмів, утворених на основі прямого лінгвістичного перекладу на українську мову без спроби пошуку адекватного тлумачення відповідно до чинної формальної нормативної бази [1, с. 12].

Проте й у англomовній літературі такої ясності немає. Це підкреслює Г. Р. Гатфільд, вказуючи для прикладу на “крайність, мабуть не унікальну, взятую з однієї книги, на одній сторінці якої зазначено, що активи дорівнюють пасивам, а також, що власність дорівнює різниці між активами та пасивами”. Після цього він резюмує: “навіть сприймаючи це сліпо як існування чогось, узгодженого з традиційними нормативними викладами, потрібно запитати, чи автор не був здатний до прямого мислення, чи він був безперечно небалаий у викладі своєї думки. Хоч би якою була відповідь, безумовно, ...ми мусимо вважати негожим такий приклад” [2].

Отож навіть ті термінологеми, котрі відомі здавна, як-от амортизація, “потребують оновленого тлумачення не лише відповідно до відмінностей

між усталеною англосаксонською термінологією, котра використовується у Сполученому Королівстві (UK), і тією, що застосовується в Сполучених Штатах Америки (USA) [1, с. 12]. Інакше годі розраховувати (тут вжито дещо перефразований влучний вислів) на “творче руйнування” (в контексті нашої статті – віджилих технологій) та можливість скористатися новими шансами “для інновацій, які несуть у собі кризи” [3, с. 11]. Адаже хоча термін “амортизація” відомий ще з часів Давнього Риму, він не тільки не фігурував як фінансова категорія, а й тепер традиційно виглядає другорядним на тлі свого антипода – зносу основних засобів, зумовлюючи таке саме ставлення до формування цього виду фінансових ресурсів простого відтворення основних засобів. Мабуть, не в останню чергу внаслідок того, що К. Маркс, сформулювавши тлумачення амортизації, котре частково стало калькою в нинішньому визначенні її сутності¹, насправді в першій його частині мав на увазі знос основних засобів і лише в другій дав визначення її як фінансового ресурсу “у формі резервного грошового фонду” [4, с. 154], практично передбачивши теперішнє змішування цих протилежних категорій за принципом два в одному. Адаже й нині в так званому економічному аспекті вони виглядають тотожними, зважаючи на те, що “процес відтворення... виражається в поверненні виробникові вартості витрат... Проте якщо витрати матеріалів і нарахованої заробітної плати повертаються за один виробничий цикл повністю, то основних засобів (основного капіталу) – тільки частково, в міру фізичного зносу (амортизації)” [5, с. 3].

Зрештою, в теперішній нормативній документації ця тотожність теж фігурує: “Знос основних засобів – сума амортизації об’єкта основних засобів з початку його корисного використання” [6, ст. 4]. Тобто за логікою основні засоби в нас повинні систематично оновлюватися доволі стрімкими темпами, навіть вищими, ніж у США, адже в Україні мінімально допустимі строки їх амортизації або рівні, як за автомобілями – 5 років, або навіть менші: за будівлями – 20 і 27,5 року; за комп’ютерами – 2 та 5 років [7, ст. 138.3.3; 8, с. 6, 7]. Однак пояснити за нинішніми методологічними постулатами, чому цього не відбувається, неможливо, оскільки “методика амортизації взагалі випала з об’єктів дослідження теорії” [9, с. 48] або ж розбіжності виникають через превалювання в них “концепції витрат без урахування економічного, фінансового та правового аспектів амортизації” [5, с. 3].

Таким чином, виникає проблема, котра має передусім безперечне практичне значення, зважаючи на парадоксальність застарілості на цьому тлі матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств, та є вагомою з наукового погляду, адже без глибокого дослідження сутності цих фінансово-економічних категорій будь-які намагання переломити тренди відтворення основних засобів за своєю результативністю будуть марними.

---

¹ Див., наприклад, такі визначення амортизації: “вартість (машини), що надходить в обіг як частина вартості товарів, безперервному виробництву яких служить ця машина” [4, с. 154]; “систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації)” [6, ст. 4].

Витоки окресленої проблеми можна віднести до часів А. Сміта, котрий практично першим розкрив сутність амортизації як фінансового ресурсу відтворення основних засобів, хоч і не сформулював такої термінологією: “Валовий дохід усіх жителів країни в цілому складається з усього річного продукту їхньої землі й праці; чистий дохід становить ту частину, яка залишається в їх розпорядженні після відрахування витрат на утримання, поперше, їх основного, і, по-друге, їх обігового капіталу” [10, с. 100].

Проте й К. Маркс, котрий дорікає А. Сміту за те, що він замість заробітної плати раптом вживає термін “праця” [11, с. 74], сам вдається до подібної підміни, але вже вагомішої в ракурсі окресленої проблеми. Однак застосовує її еkleктично, зокрема здебільшого як знос машин, знос знарядь праці, знос обладнання [11, с. 87, 108, 127], або знос будівельного каміння – у фабричній будівлі [4, с. 237], що не викликає заперечення, оскільки, послуговуючись сучасним терміном “основні засоби”, йдеться практично про них, але, можна вважати, з використанням синонімів. К. Маркс, теж раптом, заявляє про “знос постійного капіталу” [4, с. 130] або “знос основного капіталу” [4, с. 232], помилково стверджуючи, ніби “величина його (тобто основного капіталу. – *Авт.*) відтворення – його знос” [4, с. 232]. І це навіть беручи до уваги те, що постійний чи основний капітал були в ті часи своєрідними сленговими синонімами основних засобів подібно до нинішнього виразу “основні фонди”¹, теж побудованого на підміні-антиподі.

Адже так само, як капітал, фонди не вважаються активом. Між тим лише активи у вигляді основних засобів можуть зношуватися, при цьому зношодним чином не стає джерелом їх відтворення – амортизацією. В цьому контексті П. Чомпа, котрий започаткував економетрію як метод кількісного виміру (квантифікації) господарських благ задовго (в 1901 р.) до нобелівського лауреата Р. Фріша, підкреслює: “Капітал **щезає** (виділено нами. – *Авт.*), бо економічні операції... відображають споживання старого майна V1, щоб створити нове майно. Через це початкове майно зменшується... Те саме відбувається з капіталом цього майна...” [13, с. 11–13, 164]. Однак і він, вказуючи фактично на знос основних засобів (“Придбані за 10 млн шахти є безвартісними, тому що їхня вартість коригувалася через 10 млн амортизації: повністю зниклі 10 млн акціонерного капіталу мають своє покриття лише в 10-мільйонних втратах” [13, с. 11–13, 164]), вживає дефініцію-антипод. Очевидно добре розуміючи, як потім висловиться І. Р. Ніколаєв, учень П. Струве, що це “дві цілком неспівмірні категорії” [14, с. 463].

Щодо власне практики, то в цьому контексті стосовно проблеми, що посідає чільне місце в пропонованій статті, на наш погляд, буде доречним висновок, котрий, очевидно з урахуванням польського досвіду, зробив М. Малек: “Фінансова категорія “амортизація” більшістю підприємств ігнорується як щось незрозуміле й потрібне тільки бухгалтерам” [15]. Зазначене, при-

¹ Зазначена термінологієма – калька з дефініції “основний капітал”, оскільки одне зі значень французького слова *fond* від латинського *fundus* (основа) тлумачиться як капітал [12, с. 716].

наймні щодо цієї незрозумілості, притаманне й вітчизняним менеджерам, адже справді важко зрозуміти, як одночасно зі зносом необоротних активів, котрий цілком правомірно включається у витрати виробництва, формується його антипод, забезпечуючи кошти для простого відтворення повністю зношених об'єктів основних засобів.

У цьому контексті слід зауважити, що в англійській фінансовій літературі вживаються дві термінологіями, котрі у вітчизняній практиці, до речі, так само, як і в континентальній Європі, об'єднані в одну:

1) *depreciation* – амортизація матеріальних активів (будівель і споруд, транспортних засобів, машин та механізмів, обладнання тощо);

2) *amortization* – власне амортизація, яка формується для фінансування простого відтворення вартісних нематеріальних активів (брендів фірми, марок унікальних виробів, товарних знаків, програмного забезпечення тощо).

Водночас варто мати на увазі, що в країнах світу [16] також здебільшого застосовується прямолінійний метод нарахування зносу необоротних активів, а отже, й амортизації, і це теж можна віднести до згадуваної незрозумілості їх відмінностей вже стосовно практичного ракурсу, особливо актуального для України, зважаючи на вагомість інфляційного чинника, котрий зумовлює кратне зменшення амортизації як фінансового ресурсу простого відтворення. Зазначене можна проілюструвати на прикладі автомобіля, придбаного у 2010 р. за 100 тис. грн, тобто досить давно з огляду на мінімально допустимі строки (п'ять років) його експлуатації згідно з Податковим кодексом, який нібито амортизовано, однак через брак коштів для заміни (оскільки за цей період ціна аналога зросла в п'ять разів, хоча в доларовому еквіваленті не змінилася) його змушені далі експлуатувати.

Тому видається, що з урахуванням впливу інфляції амортизація і знос необоротних активів не можуть нараховуватися одним методом, адже між ними завжди має бути певний “люфт”. І для подолання таких казусів, унаслідок котрих суми накопиченої амортизації завжди бракуватиме для заміни зношених об'єктів, варто застосувати “*podwójną księgowość*” [15] – дослівно “подвійний облік”, або дубляж. Приміром, знос необоротних активів нараховується за звичним прямолінійним методом, причому раз на рік, тимчасом як амортизація – за методом прискорення зменшення їхньої залишкової вартості.

Загалом же насамперед в Україні досі превалює, за висловом Дж. М. Кейнса, “термінологічне стовпотворіння” [17, с. 67]. І попри резонний висновок М. Г. Чумаченка, що резервний грошовий фонд створюється з виручки за проданий товар для відтворення зношених основних засобів [5, с. 3], в Україні він не обов'язковий щодо індемнітету (відшкодування) вартості зношених основних засобів. Тому, хоча нарахування амортизації дає змогу одержати певні податкові знижки, на практиці замість спрямування їх, по-перше, для заміни зношеного та застарілого устаткування; по-друге, в залишковій частині для придбання нових активів, у нас нерідко обирається варіант “або для виплати доходу власникам компанії” [18, с. 195].

З огляду на зазначене, метою статті є критичний аналіз окремих положень чинних нормативних актів, де тлумачиться сутність амортизації, та практики формування такого фінансового ресурсу простого відтворення необоротних активів. До завдань статті віднесено обґрунтування пропозицій щодо введення (наголошуємо, саме введення, а не посилення, бо посилювати можна лише вже існуюче) чіткого контролю цільового використання коштів, джерелом яких є звільнена від оподаткування частина доходу підприємств. Адже незважаючи на відповідну статтю Господарського кодексу України, де одним із основних напрямів економічної політики, що визначаються державою, є амортизаційна політика, націлена на створення суб'єктам господарювання найбільш сприятливих та рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів переважно на якісно новій техніко-технологічній основі [19, ст. 10.1], при порушенні цього припису не застосовуються фінансові санкції за фіктивне уникнення від сплати податку щодо тієї частини прибутку, котра згідно з Податковим кодексом виключається з бази оподаткування. Між тим навіть фінансовий термін “імобілізація”, тобто використання оборотних коштів не за призначенням [12, с. 276], що полягає у виконанні за їх рахунок капітальних інвестицій, нині перевернуто. Тож використання амортизаційних коштів нерідко стає імобілізацією навпаки – вони спрямовуються на виплату доходу власникам компанії.

Твердження на кшталт “римські бухгалтери (котрі були водночас і фінансистами. – *Авт.*) амортизації не знали”, “вперше з поняттям амортизації основних засобів ми зустрічаємося в Джона Мелліса (1588)” [14, с. 47, 89] є зовсім не алогічними анахронізмами, як може видатися, коли взяти до уваги, що саме слово “бухгалтер” з'являється в 1492 р., а римляни в різних провінціях для цих посад застосовували назви “Logograpus”, “Rationator”, “Tabularius”. До речі, латинський термін *amortisatio* аж до початку XIX ст. означав не теперішнє отримання певних податкових знижок із метою заміни зношеного й застарілого устаткування, а тільки *mors (mortis)* – смерть, або зменшення цінності оподаткованого майна [12, с. 44], тобто сучасний евфемізм “знос основних засобів”¹ у перекладі українською мовою. Такий висновок підтверджується фрагментом із книги давньоримського архітектора Вітрувія: “Коли залучаються... оцінювачі стін..., вони оцінюють їх не в ту суму, в яку обійшлося будівництво, а... скидають на кожний із минулих років по 1/80 частці..., вважаючи, що ці стіни не зможуть проіснувати більше 80 років” [14, с. 46].

¹ У польській мові фігурують два терміни, котрі, очевидно, мають латинське коріння та могли б слугувати чіткими змістовими тлумаченнями понять зносу (*umorzenie*) і власне амортизації (*amortyzacja*) основних засобів. Однак вони трактуються ще невадаліше, ніж в Україні: “Початкова вартість основних засобів зменшується за рахунок погашення, тобто періодичного коригування початкової вартості основних засобів за вартістю їх поточного споживання. Натомість те саме фізичне споживання основних засобів, виражене в грошовій формі, в результаті їх використання (експлуатації), включене у витрати діяльності, називається амортизацією. З цього погляду сума погашення дорівнює сумі амортизації основних засобів [20, с. 183].

Американські автори, підтверджуючи появу проформальних (pro forma) рахунків у підручнику Мелліса, висловлюють сумніви щодо того, чи справді ці рахунки являють собою відображення амортизації в прийнятому тепер сенсі, та зауважують, що опис рахунків амортизації взятий із підручника Монтеджа, опублікованого приблизно на 200 років раніше, в 1675 р. Але навіть у 1906 р., коли Міжштатна комісія з торгівлі вимагала від власників залізниць нарахування амортизації, це було настільки новим, що багато залізничних високопосадовців енергійно виступали проти [21, с. 135]. Попри це саме у зв'язку з будівництвом залізниць, поряд зі згадуваним тлумаченням амортизації як безпосередньої витрати нерухомого майна, стали використовувати прийом, який давав змогу постійно зберігати основний капітал на однаковому рівні, й у термін “amortisatio” почали вкладати його справжній зміст, котрий впливає з нього в разі, якщо корінь цього слова “amor” вважати словосполученням: а – заперечення, мор – смерть [14, с. 89].

Натомість алогічним слід вважати теперішній знак рівності між поняттями “знос” і “амортизація”. Причому не тільки через те, що таке рівняння не можливе за визначенням, адже ніхто не навчився вираховувати фактичний знос основних засобів, а й, передусім, унаслідок неідентичності цих категорій. Адже, на думку відомого вченого І. Р. Ніколаєва, “амортизація – процес нагромадження фінансових засобів; знос – фізичний і моральний процес зношування, втрата основними засобами їхньої вартості”. Тому “сума зносу – фізичного й морального зношування, втрата (а не перенесення! – Авт.) основними засобами їхньої вартості не може бути тотожна сумі амортизації” [14, с. 463]. Оскільки, якби можна було справді мати згадуване рівняння, то знос основних засобів априорі не повинен віддалятися від нуля, й затримки з відновленням зношених необоротних активів через брак або цілковиту відсутність у суб'єктів господарської діяльності необхідних для цього фінансових ресурсів не було б у принципі: вони виникали б одномоментно. Проте статистичні показники засвідчують протилежне – збільшення зносу основних засобів, інколи навіть до критичного рівня, що формально вказує на непридатність основних засобів до їх подальшої експлуатації, як-от у галузях транспорту і зв'язку у 2010–2014 рр. (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка зносу основних засобів у галузях економіки України протягом 2005–2016 рр., %

Галузі	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Промисловість	57,9	63,0	56,8	57,3	56,9	60,3	76,9	69,4
Сільське господарство	50,6	40,7	32,1	34,2	35,4	38,4	38,6	36,9
Будівництво	45,1	50,1	58,8	55,1	51,9	54,4	53,0	36,0
Торгівля	31,9	32,1	37,1	42,0	39,5	37,3	44,7	39,3
Транспорт і зв'язок	48,5	94,4	95,6	96,0	96,7	97,9	51,7	50,6

Джерело: Статистичний щорічник України 2013. Київ : Держстат, 2014. С. 81; Статистичний щорічник України 2017. Київ : Держстат, 2011. С. 251.

Разом із тим варто врахувати, що в окресленому періоді вже немає впливу руйнації матеріально-технічної бази, характерної для 1990-х років. Тому в таких галузях, як будівництво, сільське господарство, торгівля, ступінь зносу основних засобів виглядає задовільним, однак не завдяки різкому зростанню обсягів відтворення, а внаслідок виключення з формули його обчислення повністю зношених об'єктів. Саме це стало основною причиною різкого зниження у 2015 р. ступеня зносу основних засобів у галузі транспорту і зв'язку, вартість котрих зменшилася порівняно з попереднім роком на 8,3 млрд грн¹.

Можливо, річ у тім, що “амортизація (лат. *amortisatio* – погашення) – результат або процес **уявного** (виділено нами. – *Авт.*) перенесення знярядям праці вартості на виготовлюваний за його допомогою виріб або інший об'єкт калькулювання... являє собою фіксовану у вартісному виразі абстракцію” [22, с. 9], внаслідок якої реально збільшуються такі ж уявні, а не реальні витрати виробництва. А зважаючи на те, що питання, чи можна придбати що-небудь за рахунок витрат [23, с. 6], відповіді не потребує, висловимо припущення: може, саме це зумовлює й відповідне ставлення до точності обчислень цього показника на підприємствах, звідки він перекочує в статистику.

Інша справа – еклектика понять, коли вона пододала кордони², тож сучасні автори, як і класики політекономії, не можуть відповісти на сформульоване К. Марксом запитання в листі до Ф. Енгельса: “Ти, як фабрикант, маєш знати, що ви робите з грішми, котрі надходять для відтворення основного капіталу... І ти повинен відповісти мені на це питання (без теорії, суто практично)”. Відповідь соратника була такою: “Що стосується економічного значення цієї справи, то воно мені не зовсім зрозуміле” [25, с. 230, 231].

Методологічна нез'ясованість сутності амортизації спричинила згодом її дуалізм зі зносом³ основних засобів, призвівши на практиці до проблем із формуванням фінансових ресурсів хоч би простого відтворення. З цього погляду впливає крамольна пропозиція про виключення зносу основних засобів із витрат виробництва взагалі. Адже традиційне зарахування до них уявної абстракції можна було б визнати доцільним, якби нинішні власники приватизованих підприємств справді намагалися здійснювати інвестиції для інноваційної реконструкції їхньої матеріально-технічної бази за прикладом Великобританії XVIII ст. Того часу там інтенсивно будувалися за-

¹ Щоправда, такі стрибки ступеня зносу основних засобів у цих галузях спостерігалися й раніше: так, у 2005 р. він становив 48,5 %, а в 2008 р. зріс одразу на 11,9 в. п., у 2010 р. – на 15,5, однак у 2011 р. – лише на 1,5 в. п. (*див.*: Статистичний щорічник України 2013. Київ : Держстат, 2014. С. 81).

² Це підтверджує М. Ю. Медведєв, зазначаючи, що знос (застар.) – те саме, що амортизація [24, с. 178].

³ Коли з'явилося визначення поняття “знос основних засобів”, достеменно невідомо. Але вже в 1926 р. І. Р. Ніколаєв чітко відрізняв його від власне амортизації. На жаль, як бачимо, це досі не стало парадигмою.

лізниці, тож держава цілком резонно стимулювала цю діяльність шляхом звільнення від оподаткування частини прибутку.

Наразі ж включення зносу основних засобів у собівартість продукції, попри те, що інвестиції стали рідкістю, виглядає хіба що вуалюванням доведення основних засобів до повної руйнації. Це відбувається саме через антиметодологічний спосіб, використовуваний сьогодні, що ґрунтується на такому ірреально-містичному твердженні К. Маркса: “Тимчасом як продуктивна праця перетворює засоби виробництва на елементи утворення нового продукту, з їхньою вартістю стається свого роду переселення душі. Зі спожитого тіла вона переселяється до заново створеного тіла. Але це переселення душі відбувається ніби за спиною дійсної праці...” [25, с. 196]. Утім, ряд учених, а саме О. Бем-Баверк, Ф. Сетон, П. Самуельсон, Я. Східман та ін., висловлюють заперечення: “Якщо процедура перенесення ціни засобів виробництва реально існує та являє собою рутинну бухгалтерську операцію з обліку витрат виробництва..., то аналогічна процедура, але така, що стосується перенесення вартості,.. фізично неприпустима” [26, с. 67].

Тож насправді включення зносу основних засобів у собівартість продукції за нинішніх умов слугує лише джерелом додаткових дивідендів власників приватизованих і менеджерів державних підприємств, котрі “витискують” їх із необоротних активів, незважаючи на те, що вони стали соціально небезпечними. Відтак знос видається рудиментом, позбавитися котрого ніяк не наважаться й у ХХІ ст., догматично дотримуючись згаданого марксистського постулату, щоправда, без посилання на нього навіть у власній редакції, викладеній дуалізмом дефініцій: “Амортизація – систематичний розподіл вартості, що амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації); знос основних засобів – сума амортизації об’єкта основних засобів з початку його корисного використання” [6, ст. 4], де практично кожне твердження є помилковим.

По-перше, тому, що переносити, власне, нема що. Адже фізичний знос – це не перестановка вартості з одного об’єкта бухгалтерського обліку, наприклад, підйомного крана, на інший – будівлю, котра зводиться з його допомогою. Це поступова банальна втрата його експлуатаційних властивостей, що рано чи пізно перетворює підйомний кран тощо на металобрухт, ні на йоту не збільшуючи саму будівлю. Звичайно, за допомогою таких засобів виробництва всі роботи зі зведення будівлі виконуються швидше. Проте ніхто наразі не додумався відобразити нараховану робітникам оплату праці за витрачену мускульну та розумову енергію паралельно ще й джерелом наступних поколінь, тобто амортизацією робочої сили, хоча певна частка такої винагороди, в принципі, теж забезпечує її відновлення.

По-друге, вартість, коли припустити, що вона “систематично розподіляється”, не може водночас амортизуватися. Тобто тут помилка подвійна: а) сплутування амортизації зі зносом основних засобів; б) алогічність твердження, згідно з котрим ідеться нібито не про втрату вартості зношених об’єктів, а про нагромадження фінансових коштів для їх відновлення.

По-третє, визначення зносу основних засобів як суми амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання перевертає цей процес з ніг на голову. Оскільки наразі, точно чи ні, на кожному підприємстві передусім обчислюють суму першого, а вже потім прирівнюють до нього другу. І така послідовність є логічною, адже за відсутності зносу основних засобів не виникає жодної потреби в їх амортизації. Класичний приклад – сільськогосподарські угіддя, щодо котрих ніхто з класиків не вважав за потрібне говорити про такі категорії.

А решта необоротних активів, створених людською працею, завжди підвладна фізичному та, за окремими винятками, як-от продуктивні тварини, моральному зношуванню. Хоча створювати амортизаційний фонд для фінансування відтворення основного стада потреби нібито не було – тут спрацьовував часовий лаг, впродовж котрого зазвичай періодично підвищувалися закупівельні ціни на живу масу тварин. Отож при їх вибракуванні майже завжди ілюзорно виглядало, начебто виручка покривала їхню балансову вартість, що не індексувалася, то й зносу на них не нараховували. Тепер же цю роль виконує інфляція, внаслідок якої ілюзорно виглядає, що вибракувані тварини реалізовані дорожче, ніж були придбані.

Втім, найголовнішим є те, що це умовні категорії, й ця умовність криється в самому принципі їх визначення за арифметичною середньою, котра завжди згладжує від'ємні та додатні відхилення від неї, перетворюючи її величину на віртуальну (на кшталт середньої температури березня, середньої чисельності осіб із вищою освітою на тисячу населення країни). Крім того, на відміну від середньої фактичної, якими є згадувані норми, оскільки вони визначаються апостеріорі, норми нарахування *зносу* основних засобів визначаються апріорі, стаючи через це вгадуваними й ще більш віддаленими від реальних величинами. Особливо за теперішнім приписом Податкового кодексу України, де прописано лише мінімально допустимі строки корисного використання основних засобів [7, ст. 138.3.8], а розрахунок конкретних процентних норм кожне підприємство здійснює самостійно. Тож неважко уявити, який рівень суб'єктивності їм притаманний, адже не в кожному з них є фахівці, здатні хоч би наближено передбачити реальні терміни корисного використання основних засобів і, відповідно, визначити більш-менш точні норми нарахування їх зносу.

Тому краще переінакшити цю методичну проблему, скасувавши таку окружну пільгу, котра дає змогу маніпулювати з оподаткуванням прибутку, нібито призначеного для фінансування інноваційного розвитку підприємств. Оскільки крім того, що згідно з Податковим кодексом України фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму розрахованої амортизації основних засобів або нематеріальних активів [7, ст. 138.2], буму фінансування капітальних інвестицій за рахунок власних коштів не спостерігається (табл. 2). І навпаки, за винятком 2005 і 2011 рр., на фінансування капітальних інвестицій не використано навіть усієї суми амортизації, що в разі належного контролю цільового використання ресурсів простого відтворення основних засобів мало бути зроблено в першу чергу.

Таблиця 2. Динаміка прибутку, амортизації та капітальних інвестицій за рахунок власних коштів підприємств України протягом 2005–2016 рр.

Показники	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Прибуток, млрд грн	44,4	212,0	272,7	277,9	234,5	334,5	475,3	524,2
Амортизація, млрд грн	50,5	115,3	125,8	186,3	200,9	196,1	246,9	313,5
Інвестиції, млрд грн	53,4	115,0	152,3	175,4	170,6	154,6	184,4	248,8
% до амортизації	105,7	99,7	121,1	94,2	84,9	78,8	74,1	79,4

Джерело: Статистичний щорічник України 2013. Київ : Держстат, 2014. С. 37; Статистичний щорічник України 2016. Київ : Держстат, 2017. С. 212, 359.

Отже, потрібно чітко усвідомити: амортизація – це не джерело коштів, а власне гроші, гроші та ще раз гроші. Інакше ми й далі вважатимемо, що й у разі збитковості підприємства можуть здійснювати просте відтворення основних засобів за рахунок амортизаційного фонду. Адже він формується завдяки віртуальній за своїм змістом операції, котра однак дає змогу реально знизити суму прибутку підприємства, як стверджує фінансова теорія, “з метою зменшення його оподаткування”. Водночас рішення щодо простого відтворення основних засобів є прерогативою менеджерів, для котрих відмінності між амортизацією та зносом виглядають “звичайною фінансовою метафізикою” [27, с. 8], тому, як слушно зауважив Г. Емерсон, вони “ставляться до всього цього канцелярського крутіства зі щонайбільшим презирством” [14, с. 409, 410].

У разі розгляду балансу коштів, а не їхніх джерел, нерідко теж віртуальних, як у випадку збитковості підприємства, говорити про зменшення оподаткування фінансових результатів, отже, формування внаслідок цього реальних фінансових ресурсів простого відтворення основних засобів, адекватних сумі зносу/амортизації якихось об’єктів, не доводиться. Адже не завжди формула $G - T - G1$ (гроші – товар – гроші з приростом) збігається із формулою визначення фінансових результатів: D (доходи) – C (собівартість) = $\frac{\Pi \text{ (прибуток)}}{З \text{ (збиток)}}$. Щоправда, як із кожного правила є винятки, так і гроші з приростом можуть з’являтися навіть коли підприємство є збитковим, проте лише за умови, що сума збитку не перевищує суми, включеної у витрати діяльності як знос основних засобів.

Таким чином, мабуть, результативнішим могло би бути надання податкової пільги з урахуванням уведення в дію нових виробничих основних засобів¹. Однак теперішня псевдототожність зносу й амортизації основних

¹ Тут ми свідомо обходимо прив’язку цієї пільги до інвестицій, зважаючи на можливість маніпулювання з їх обсягом та практику незавершеного будівництва, котра може стати імітацією процесу інноваційного розвитку підприємств. Принаймні такі побоювання виникають з огляду на чинне оподаткування прибутку підприємств, яке мало б стимулювати інтенсивне оновлення основних засобів, однак натомість супроводжується їх стрімким зношуванням.

засобів абсолютно ігнорує ці нюанси, тому відображені у фінансовій і статистичній звітності показники відображають великою мірою справді “віртуальний амортизаційний фонд”. Та найгіршим є те, що це “канцелярське крутість” приховує підміну реального формування фінансових ресурсів для інвестицій із метою забезпечення простого відтворення, не кажучи вже про розширене, на котре можна було б спрямувати такі кошти в період між уведенням амортизованого об’єкта в експлуатацію та його списанням унаслідок непридатності для подальшого використання. Бо навіть тоді, коли фінансист підприємства разом із обліковим персоналом подбають про неформальне фіксування процесу нагромадження, необхідних для цього фінансових коштів, то за чинною методикою визначення амортизації цих засобів, точніше коштів, завжди не вистачатиме. Оскільки протягом строку корисного використання (експлуатації) необоротних активів ця тотожність призведе лише до резервування суми коштів, достатньої для придбання певних об’єктів основних засобів у момент уведення в експлуатацію, проте аж ніяк не для фінансування їх простого відтворення після її завершення.

Можливо, в часи інтенсивного будівництва залізниць у Великобританії такий недолік згадуваної тотожності залишався непомітним, бо фунти стерлінгів були забезпечені золотим еквівалентом. Але наразі розраховувати на те, що, зарезервувавши в банку еквівалент вартості якогось об’єкта, його завжди можна буде замінити аналогічним, наївно. Адже прикрий латинський медичний термін *inflacio* (роздмухування, розбухання), котрий у сучасній фінансовій теорії вживається в значенні “переповнення каналів грошового обігу масою надлишкових грошей, що викликає їх знецінювання, зростання цін” [12, с. 292, 293], здатний буквально за мить начебто й реальне нагромадження коштів для фінансування простого відтворення основних засобів практично обнулити, що і сталося в так звані нульові роки ХХ ст., або мало не вдвічі знецінити, як у 2014 р., спричинивши лише ностальгію про втрачені можливості хоч би збереження матеріально-технічної бази підприємства.

На підставі викладеного доходимо таких висновків. Цілком зрозуміло, що знос основних засобів як фізичний і моральний процес їх старіння, не може бути джерелом простого відновлення списаних через непридатність до подальшого використання знарядь праці. Це аксіома. Однак не таким очевидним є твердження, що амортизаційні відрахування – “суттєве джерело фінансування інвестицій підприємства” [23, с. 6]. І не тому, що ця суттєвість протягом останніх років є спадною через нецільове використання амортизації, а внаслідок однієї з методологічних пасток, на які вказував Л. А. Бернстайн [27, с. 271], зокрема того, що вона сама як резервний грошовий фонд створюється з виручки за проданий товар [5, с. 3], тобто іншого джерела. Отож виходить джерело в джерелі, або два в одному чи “термінологічне стовпотворіння”, котре й із додатковими поясненнями не так просто зрозуміти. Особливо тоді, коли реальна виручка (дохід від реалізації) не

покриває собівартості реалізованих товарів, і зазначений фонд стає масово віртуальним, адже впродовж 2010–2016 рр. від 41 до мінімум 26 % підприємств були збитковими. Та й у випадках, коли підприємства рентабельні, ця віртуальність амортизації теж очевидна, оскільки неплатежі за поставлені товари не є рідкістю.

Крім того, варто поміркувати над тим, чи слід із догматичною впертістю виконувати марудні обчислення помісячних норм “амортизації”, а фактично зносу основних засобів, щоб, теж щомісяця, нараховувати за кожним об'єктом суму, на котру в кінцевому підсумку ніхто не звертає уваги, бо при відчуженні основних засобів доводиться проводити їх експертну оцінку, що ніколи не збігається з бухгалтерською залишковою вартістю. Це пов'язано з тим, що на практиці застосовують визначення сум їх зносу на основі норм, сформованих виходячи з традиційних, названих невідомо ким “мінімально допустимих строків **амортизації**” (виділено нами. – *Авт.*) основних засобів та інших необоротних активів” [7, ст. 138.3.3], на підставі котрих тепер кожне підприємство самостійно визначає за своєю обліковою політикою згадувані норми у відсотках на рік експлуатації. Чого достатньо, аби за потреби визначити, нехай і умовну, залишкову вартість будь-яких об'єктів, і це краще, ніж застосовувати доволі хитке із прагматичних позицій згадуване дійство.

Натомість про амортизацію згадують лише раз на квартал – при складанні розділу III “Елементи операційних **витрат**” (виділено нами. – *Авт.*) Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід, форми № 2, де є стаття 2520 “Амортизація”, не звертаючи уваги на те, що витрати ніяк не можуть фігурувати коштами, призначеними для простого відтворення основних засобів. Тому й контроль над ними відсутній, бо за наявності понад 60 синтетичних рахунків у Головній книзі тут не знайшлося жодного¹ для обліку їх цільового використання, котрий мав би бути якщо не повсякденним, то хоча б щомісячним.

Зважаючи на поголовну імпрегнацію² у підсвідомість більшості авторів загадкової термінологією “амортизація”, яка ототожнюється зі зносом основних засобів, можливо, варто облишити намагання доводити її аподиктичність щодо нього та змиритися з нинішньою методологічною еклектикою цих термінологем. А для позначення фінансових ресурсів простого відтворення основних засобів увести термін “амортизаційні кошти”, депонуючи їх у вітчизняних банках на окремих рахунках у твердій валюті, щоб можна було уникнути нівелювання їхньої купівельної спроможності внаслідок інфляції. Оскільки заперечення, що, мовляв, у такий спосіб не слід уніфіку-

---

¹ Як засвідчують наведені у статті статистичні показники, позабалансовий рахунок 09 “Амортизаційні відрахування” сподівань на забезпечення контролю використання амортизаційних відрахувань [5, с. 6] не виправдав.

² Мабуть, злий жарт зіграло долучення до слів *mors* (*mortis*) префікса грецького походження “а”, що породило терміни-антоніми, котрі для необізнаних із такими філологічними тонкощами виглядають алонімами.

вати порядок використання амортизаційного фонду, бо діловий світ не пішов цим хибним шляхом [5, с. 4, 5], – не застосовне до нашої реальності. Тим більше, рівні інфляції валюти цих країн неспівставні з вітчизняним, тому ризик втрати грошей в Україні на порядок вищий.

Для посилення контролю цільового використання амортизаційного ресурсу в Україні пропонується:

- коригувати ст. 4 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, де, на нашу думку, помилково стверджується, що амортизація – систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації); знос основних засобів – сума амортизації об’єкта основних засобів від початку його корисного використання, а саме замінити в першому визначенні термін “амортизація” дефініцією “знос основних засобів” та видалити друге хибне тлумачення їх тотожності;

- у зв’язку з тим, що термінологема “амортизація” здебільшого ототожнюється зі зносом основних засобів, увести для позначення фінансових ресурсів простого відтворення основних засобів термін “амортизаційні кошти”;

- для уникнення нівелювання купівельної спроможності цих коштів унаслідок інфляції депонувати їх у банках на окремих рахунках у твердій валюті;

- привести у відповідність зі ст. 10.1 Господарського кодексу України Податковий кодекс України, доповнивши його імперативною нормою про обов’язковість формування реального амортизаційного ресурсу, тобто амортизаційних коштів, принаймні на прибуткових підприємствах;

- у випадках нецільового використання амортизаційних коштів розглядати це як фіктивне уникнення від сплати податку за ту частину прибутку, яка була виключена з бази оподаткування, певна річ, із застосуванням до винних у цьому відповідних фінансових санкцій.

Не претендуючи на сприйняття наведених у статті міркувань істиною в останній інстанції, сподіватимемося, що викладене в ній допоможе якщо не поставити крапку в дилемі знос/амортизація, то хоча б долучитися до розв’язання проблеми спрямування амортизаційного ресурсу на значно важливіші цілі – не імітацію, а справжнє інноваційне відтворення зношеної матеріально-технічної бази підприємств України. Принаймні вона хоча б не пройде непомітно для науковців, і в результаті продовження дискусії, припиненої більш ніж на десятиліття, таки вдасться дійти до парадигми щодо формування фінансових ресурсів простого відтворення основних засобів, що, у свою чергу, стане потужним індуктивним поштовхом для їх інноваційного відновлення в галузях національної економіки.

Список використаних джерел

1. Єфименко Т. І., Конопльов С. А. Інституціональні аспекти реформування державних фінансів. *Фінанси України*. 2016. № 6. С. 7–30.

2. *Hatfield H. R.* What They Say about Depreciation. *The Accounting Review*. 1936. Vol. 11. No. 1, March. P. 18–26.
3. Тетяна Єфименко: Кризи несуть у собі нові шанси. *Фінанси України*. 2015. № 12. С. 7–11.
4. *Маркс К., Энгельс Ф.* Сочинения : в 50 т. Т. 26. Ч. 2. М. : Политиздат, 1963. 704 с.
5. *Чумаченко М. Г.* Ще раз про амортизацію як важливе джерело інвестиційної діяльності підприємства. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2004. № 11. С. 3–7.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” : затв. наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. *Голов С. Ф.* Дискусійні аспекти амортизації. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2005. № 5. С. 3–8.
9. *Палий В. Ф.* Актуальные вопросы теории бухгалтерского учета. *Бухгалтерский учет*. 2005. № 3. С. 45–48.
10. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов. М. : Эксмо, 2007. 960 с.
11. *Маркс К., Энгельс Ф.* Сочинения : в 50 т. Т. 24. М. : Политиздат, 1963. 648 с.
12. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Гол. ред. УРЕ, 1977. 775 с.
13. *Сютра Р.* Grundrisse einer Oekonomie und die Theorie der Buchhaltung. Lemberg, 1910.
14. *Соколов Я. В.* Бухгалтерский учёт: от истоков до наших дней. М. : Аудит ЮНИТИ, 1996. 638 с.
15. *Malec M.* Amortyzacja. Co to jest? Na czym polega? 2017. URL: <https://www.private-equity.pl/amortyzacja-srodk-trwale-wnip/>.
16. *Fiorillo S.* What Is Depreciation? Definition, Formulas and Types. 2018. URL: <https://www.thestreet.com/personal-finance/what-is-depreciation-14661751>.
17. *Кейнс Дж. М.* Общая теория занятости, процента и денег. М. : Гелиос АРВ, 1999. 960 с.
18. *Бриггем Ю., Гапенски Л.* Финансовый менеджмент: полный курс : в 2 т. Т. 1. СПб, 2004. 497 с.
19. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
20. Podstawy rachunkowości : praca zbiorowa / pod redakcją K. Sawickiego. Wyd. V, zmienione. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2005. 332 s.
21. *Sanders Th. H., Hatfield H. R., Moore U.* A Statement of Accounting principles / American Institute of Accountants. N. Y., 1938. 147 p.
22. *Медведев М. Ю.* Бухгалтерский словарь. М. : ТК Велби : Проспект, 2010. 496 с.
23. *Чумаченко М. Г.* Амортизаційні відрахування – суттєве джерело фінансування інвестицій підприємств. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2004. № 8. С. 6–9.
24. *Медведев М. Ю.* Идеи и прозрения русской бухгалтерии : хрестоматия. М. : ДМК Пресс, 2012. 200 с.
25. *Маркс К., Энгельс Ф.* Сочинения : в 50 т. Т. 30. М. : Политиздат, 1963. 756 с.
26. *Маевский В.* Воспроизводство основного капитала в экономической теории. *Вопросы экономики*. 2010. № 3. С. 65–85.

27. Бернштейн Л. А. Анализ финансовой отчётности: теория, практика и интерпретация / пер. с англ. М. : Финансы и статистика, 1996. 624 с.

References

1. Iefymenko, T. I., Konoplov, S. L. (2016). Institutional aspects of reforming public finances. *Finance of Ukraine*, 6, 7–30 [in Ukrainian].
2. Hatfield, H. R. (1936). What They Say about Depreciation. *The Accounting Review*, Vol. 11, No. 1, March, 18–26.
3. Tetiana Iefymenko: Crises entail new opportunities (President of the Academy of Financial Management on the development of state banks and the effectiveness of public finance). (2015). *Finance of Ukraine*, 12, 7–11 [in Ukrainian].
4. Marx, K., Engels, F. (1963). *Works* (Vol. 26, Iss. 2). Moscow: Politizdat [in Russian].
5. Chumachenko, M. H. (2004). Once again about depreciation as an important source of investment activity of the enterprise. *Accounting and auditing*, 11, 3–7 [in Ukrainian].
6. Ministry of Finance of Ukraine. (2000). *Accounting Regulation (Standard) 7 "Fixed Assets"* (Order No. 92, April 27). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Tax Code of Ukraine* (Act No. 2755-VI, December 2). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
8. Holov, S. F. (2005). Discussion aspects of depreciation. *Accounting and auditing*, 5, 3–8 [in Ukrainian].
9. Paliy, V. F. (2005). Actual issues of accounting theory. *Accounting*, 3, 45–48 [in Russian].
10. Smith, A. (2007). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Moscow: Eksmo [in Russian].
11. Marx, K., Engels, F. (1963). *Works* (Vol. 24). Moscow: Politizdat [in Russian].
12. Melnychuk, O. S. (Ed.). (1977). *Dictionary of foreign words*. Kyiv: Holovna redaktsiia URE [in Ukrainian].
13. Ciompa, P. (1910). *Grundrisse einer Oekonometrie und die Theorie der Buchhaltung*. Lemberg.
14. Sokolov, Ia. V. (1996). *Accounting: from the beginnings to the present day*. Moscow: Audit IuNITI [in Russian].
15. Malec, M. (2017). *Amortyzacja. Co to jest? Na czym polega?* Retrieved from <https://www.private-equity.pl/amortyzacja-srodk-trwale-wnip/>.
16. Fiorillo, S. (2018). *What Is Depreciation? Definition, Formulas and Types*. Retrieved from <https://www.thestreet.com/personal-finance/what-is-depreciation-14661751>.
17. Keynes, J. M. (1999). *The general theory of employment, interest and money*. Moscow: Gelios ARV [in Russian].
18. Brigham, U., Houston, E. (2004). *Fundamentals of financial management* (Vol. 1). St. Petersburg [in Russian].
19. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). *Economic Code of Ukraine* (Act No. 436-IV, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian].
20. Sawicki, K. (Ed.). (2005). *Podstawy rachunkowości: praca zbirowa*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
21. Sanders, Th. H., Hatfield, H. R., & Moore, U. (1938). *A Statement of Accounting principles*. New York: American Institute of Accountants.

22. Medvedev, M. Iu. (2010). *Accounting dictionary*. Moscow: TK Velbi, Prospekt [in Russian].
23. Chumachenko, M. H. (2004). Depreciation – a significant source of financing for enterprise investment. *Accounting and auditing*, 8, 6–9 [in Ukrainian].
24. Medvedev, M. Iu. (2012). *Ideas and insights of Russian accounting*. Moscow: DMK Press [in Russian].
25. Marx, K., Engels, F. (1963). *Works* (Vol. 30). Moscow: Politizdat [in Russian].
26. Maevskii, V. (2010). Reproduction of Fixed Capital and Economic Theory. *Economic issues*, 3, 65–85 [in Russian].
27. Bernstein, L. A. (1996). *Analysis of Financial Statements*. Moscow: Finansy i statistika [in Russian].